ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI
ATATURK UNIVERSITY PUBLICATIONS

Current Perspectives in Social Sciences

Research Article *Araştırma Makalesi* DOI: 10.5152/JSSI.2023.257168

Bir Sorun Olarak Çeviri Etkinliğinin Anatomisi

Anatomy of Translation Activity as a Problem

Melik BÜLBÜL

Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü Alman Dili ve Eğitimi, Erzurum, Türkiye

ÖZ

Dil olgusunun gizemli yapısı içinde pek çok yaşamsal bileşenin kodlarını bulmak mümkündür. Bu durum, dilin kendi deseni içinde varlık bulan yanını gösterir. Dil ve kültür bileşenleri veya dizgesi içinde yakın bir ilişkinin varlığı göz önünde bulundurulursa bir kültür taşıyıcısı olan dil evreninin çok yanlı bir etki alanının olduğu tespit edilebilir. Bu saptamanın kültürler arası yakın ilişkinin veya etkileşim ağının, çeviri etkinliği üzerinde yapıldığı; daha doğrusu işlendiği dikkate alındığında, çeviri etkinliğinin dil ve kültür ağında çokgenli bir ilişki alanı yarattığı görülür. Bir dilden başka bir dile o dilin dilsel kodları ile şifrelenmiş anlam katmanlarının aktarılması veya taşınması çevirmenin, çeviri olgusunun, kültürün, dilin kültür potasındaki algısının, dönemsel algı biçimlerinin, bireysel dil algısı ve standart dil normlarının kurallarının bütün olarak çeviri etkinliği içinde hamule olmuş bir bulamaç olduğuna tanık olunur. Bu çalışmada, dil, kültür, çeviri, anlam katmanları, metin türlerinin özellikler bağlamında söz konu ilişkilerin boyutu irdelenmiştir. Dilin kültürle olan yakın ilişkisinin çeviri etkinliğinde pek çok sorunları da beraberinde getirdiği uygulamalı olarak ele alınmıştır. Geniş bir etki alanı olan dil olgusunun kültürel boyutunun, insan yaşamında iletişime yönelik olarak getirdiği çok katmanlılığı, günümüzde üzerinde önemle durulan bir uğraşı olmuştur. Çalışmada bu bağlamda, kültürel farklılıklardan kaynaklanan çeviri etkinliğinin güçlüklerinin ortaya konulmasına çalışılmıştır. Dil evreni, kendi malzemesiyle kültür evreninden geçerek çeviri ürünleri sayesinde diğer dillere, kültürlere dolayısıyla evrenlere ulaşma imkânı bulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: dil, anlam, çeviri, kültür, metin dili, anlam katmanları

ABSTRACT

It is possible to find the codes of many vital components within the mysterious structure of the language phenomenon. This situation shows the side of the language that finds itself in its own pattern. Considering the existence of a close relationship within the language and culture components or system, it can be determined that the language universe, which is a culture carrier, has a multilateral domain of influence. It is stated that this determination was made on the translation activity of the close intercultural relationship or interaction network; rather, considering that it is processed, it is seen that the translation activity creates a polygonal relationship area in the language and culture network. Transferring or translation the layers of meaning encoded with the linguistic codes of that language from one language to another is a slurry of the translator, the phenomenon of translation, the culture, the perception of the language in the cultural pot, the periodic perception forms, the individual language perception, and the rules of standard language norms as a whole is witnessed. In this study, the dimensions of the relations in question in the context of language, culture, translation, layers of meaning, and text types were examined. The close relationship between language and culture, which brings many problems in translation activity, has been discussed in practice. The multi-layeredness of the cultural dimension of the language phenomenon, which has a wide area of influence, for communication in human life, has become an important occupation today. In this context, in this study, it has been tried to reveal the difficulties of translation activity arising from cultural differences. The language universe, with its own material, passes through the cultural universe and finds the opportunity to reach other languages, cultures, and therefore universes, thanks to translation products.

Keywords: Culture, language, layers of meaning, meaning, translation, text language

Geliş Tarihi/Received: 27.04.2022
Kabul Tarihi/Accepted: 29.09.2022
Yayın Tarihi/Publication Date: 23.03.2023

Sorumlu Yazar/Corresponding author: Melik BÜLBÜL
E-mail: bulbulm@atauni.edu.tr

Cite this article as: Bülbül, M. (2023). Anatomy of translation activity as a problem. *Current Perspectives in Social Sciences*, 27(1), 68-75.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Giriş

İnsan dil ile varlık buldu, dil ile yaşıyor ve dil ile var kalacaktır. Son yıllarda bilimsel çalışmalarda görülen baş döndürücü gelişmelere tanık oluyoruz. Bu gelişmelerin daha çok dil, kültür ve toplum ilişkisi üzerinde yoğunlaştığı bilinen bir gerçektir. Dil alanındaki bu gelişmeler toplumsal değişikliklere, buna bağlı olarak da kültür ve düşünce alanındaki gelişmelerle açıklanabilmektedir. Toplumsal potadaki bu tür değişiklikler dil ile ilgili diğer alanlar arası bir etkileşimi beraberinde getirmiştir (Intersektionslinguistik). Toplumsal etkileşime (soziale Interaktion) bağlı olarak gelişen bu tür faaliyetler ifadesini dil sisteminde bulduğu içindir ki, dil de yaşayan bir canlı olması örneğindeki gibi bir değişim süreci yaşar. İmer'in (1990, s. 9) felsefe hazinesinden aktararak, ifadesiyle bu da bize; evrende değişmeyen tek şeyin her şeyin değiştiği gerçeğini ve düşüncesini hatırlatmaktadır.

Bu gelişmeler ışığında milletlerin özgün kültürü, ulusal tarihi ve ulusal bütünlüğünü içine alan ve bunların dil ile olan ilişkisi üzerinde duralım: milletlerin milli bütünlüğünün vazgeçilmez unsuru olan kültür, Mevlana'dan Goethe'ye ve Dante'den Eckart'a, Kant'a ve Hegel'e kadar uzanan doğu-batı uzantısında evrensel hümanizmin kültürel değişim ile ilgili boyutunu formüle etmektedir (Damrosch, 2013, s. 45). Kültürü bu bağlamda insan-ruh, insan –doğa ve insan-toplum ile oluşturulan etkileşim ağı, olarak değerlendirmek kaçınılmaz olacaktır. Aynı dili konuşan toplumlar, ortak sanatsal değerlerini, birlikteliklerini, yazılı ve sözlü miraslarına sahip çıkarak koruma şansına kavuşabilirler. Zaten kültür de bir bütün olarak toplumun değerler toplamıdır ve toplumun ürünüdür (Göktürk, 2008, s. 87). Yanı sıra yine kültür, her biri sadece kendisi için varolan çeşitli ve az çok birbiriyle ahenk içinde olan değişimler ve devinimler yumağıdır. Dili canlı bir varlık ve devingen bir süreç olarak değerlendirdiğimizde (Humbold, 1995, s. 145), onu kendini çevreleyen diğer yaşamsal unsurlarla etkileşim ağı içinde incelememiz gerekmektedir. Dil bir yandan tarih ile süreklilik kazanırken bu iki paralel faktör kültür kavramıyla ancak bir bulamaç halinde ulusal oluşun temel yapı taşlarını oluştururken, diğer yandan dil olmaksızın ne tarih olgusundan, ne kültür, ne medeniyet, ne de bir bakıma "varoluş"dan söz edebiliriz. Dil, tarih ve diğer kültürel değişkenler bir etkileşim yörüngesi oluştururlar. Grimm'in *dilimiz aynı zamanda tarihimizdir* (akt. Akarsu, 1984, s. 59), ifadesi bu görüşü/savı doğrular niteliktedir.

Yöntem

Bu çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmış olup, veriler belge düzeyinde tarihsel perspektifden ele alınarak güncel algı parametrelerine göre değerlendirilmiştir. Kültürel farklılıkların dönemsel algı biçimlerine bağlı olarak kök anlam sabit kalmak koşuluyla değişik bakış açılarıyla ortaya çıkabileceği vurgulanmıştır.

Dil, Kültür ve Çeviri

Kültür, dil ve tarih üçlemi, bir takım ara unsurları beraberinde koşullar ve biz de ancak bu ivme sayesinde düşünce tarihi denilen sonlu sonsuz bir süreci tanıyabiliriz. Çünkü düşünce tarihi, kültür tarihiyle, dil tarihiyle, eğitim ve toplum tarihiyle yakından ilgilidir. Zamanın alt katmanlarından değişik oluşumlarla günümüze dek süregelen dil olgusu, kültürle daha yakından ilişkili olmasındandır ki, toplumu da içine alarak oldukça geniş bir alan oluşturur. Konumuz olan dil, kültür ve çeviri bağlamı nedeniyle toplum olgusu üzerinde durmamız gerekmektedir. Alt ve üst katmanlara sahip olan dil tüm bu değişik fonksiyonları toplum içinde toplumsallaşma (İmer, 1990, s. 35) sürecinde doğal olarak geliştirmektedir. Bu süreçten çıkarak, aile, okul ve geniş kitle olgusunun yaşamla ilintili olduğu açık bir gerçektir. Dolayısıyla yaşam dediğimiz akıcı süreç, toplumda kolektif bir düzen oluşturan toplumsal yaşamın kendisidir.

Bunun etki alanı birey ve toplum eksenli olup, tüm duyuşları, heyecanları, sezişleri, yaşam tarzını, beklentileri, istekleri, değerleri, yargıları, alışkanlıkları… vb. gibi yaşamsal kesitleri sarar. Humbold'un *ulusların gerekliliği* üzerinde durması da bize bu konuda fikir vermektedir. Jespersen'e (1925) göre ve Rask da bu görüştedir, bir milletin tarihi hakkında en iyi bilgi veren olgunun dil olduğu düşüncesindedir. Gerçekten de dili bir gelişim süreci içinde ele almak gerekir. Dolayısıyla dil, gelişimini sürdürmesi için tarihsel bir sürece ihtiyaç duyar. Doğal olarak kültür de dil, tarih ve toplum üçlemesini içine alan daha geniş bir toplumsal öge durumundadır. Dil, kültüre temel oluşturduğundan bir milletin sözlüğü, yazılı tüm ifade dünyası kültür potasının mayasıdır (Kaplan, 1986, s. 186). Çünkü bir toplum eriştiği en üst düzeydeki kültür ve dil zenginliğini, yüzyıllar boyunca tarihsel gelişim sürecinde temin eder ve bir nehir gibi geçtiği her yer ve zamandan o toplumun karakter ve ruhuyla ilgili tanıtıcı argümanlarını beraberinde varılan son noktaya taşır. Grimm'in, dili geçmiş ve geleceği ile birlikte bulunulan anda da zamana bağlı değişim olarak incelenmesi de bu yüzdendir (Porzig, 1957, s. 338).

Kültürlü toplumların zaman içinde belli dönemlerde belli pratik bir takım gereksinimlerden, kişilerin, ailelerin, sınıfların ve toplumların ortak alışkanlıkları ve yaşama ait kurumsal hal almış şubeleri olarak da tanımlamak olasıdır. Çünkü birey- toplum ilişkilerinin ortaya çıktığı ortak yer ve zaman dilimi aynı birey ve toplumun seziş, duyuş istek beklenti ihtiyaç eğlence zevk ve estetik gibi doğal ve ruhsal toplumsal düşünce kalıplarıyla ve zenginlikleriyle düşünce biçimleri ile ilgili olarak kültür olgusunda şekillenirler (Güttinger, 1963, s. 135). Şekillenme böyle olunca *iyi ve kötü kültürden* bahsetmek, üzerinde durulması gereken bir konu olacaktır. Kültürün kötü olduğu kanısında olanlar kendilerini bu yargı hakkını tanıyan sosyal realite içinde beliren özgün değer yargılarıdır. Bunlar aynı zamanda yaşamsal kesitler de dikkate alınan kriterlerdir. *İyi kültür* kavramı da aynı düşüncelerle ilgilidir. Değerlerimizi ve yargılarımızı sağlamlaştırıcı ve destekleyici olan maddi çıkarlarımızı bize sunan her davranış biçimi sözü edilen bu kriter içinde iyi tanımlanmasıyla iç içedir. O halde iyi veya kötü kavramları anlam olarak bu bağlamda geneli değil, özeli nitelerler.

Toplumlararası yaşamsal değişikliğin ve gereksinimlerin aynı zamanda karakterlerin bir sonucu olarak mizah anlayışının, mutfak, eğlence, acı, zevk anlayışı gibi olguların da toplumlarda farklı yansımalar olarak ortaya çıktığına tanık oluyoruz. Farklılıklar iyi- kötü çizgisinde değil, özgün yabancı bağlamında ele alınmalıdır. Whitehead'in bu konudaki düşüncesi dikkate değerdir: *İnsan topluluklarının kültürleri arasındaki farklılıklar insan ruhunun hiç bitmeden gerçek arayışında gerekli olan tahrik ve malzeme kaynağını oluşturduklarından, vazgeçilmez unsurlarıdır. Bizimkinden farklı adetlere sahip olan milletler, bizim düşmanlarımız değildirler. Onlar bize Tanrı'nın lütfudurlar. İnsanlar başkalarıyla anlaşabilmek için gerekli benzerlikler dikkat ve tecessüslerini harekete geçirecek farklar ve takdirlerini*

kazanabilecek yüce değerler bulmak isterler (Eliot, 1983, s. 46*)*. Zaten bir özgün kültürün hem alıcı, hem de verici olarak yabancı kültürlerle ilişki kurmak suretiyle daha üstün bir kültür seviyesine ulaşabileceği de ayrı bir gerçektir. Çeviri eyleminin bunu sağlamadaki işlevi çok açıktır.

Günümüzdeki gelişmiş ülkelerin diğer toplumlara tanıdığı self-determinizm hakkının doğruluğu oranında yukarıda sözü edilen varlıkların kullanılmasının olanaklı oluşu da önemli bir gerçektir. Ne de olsa toplumlar oluşurken, en iyi kültür ortamını seçme gibi bir hakka sahip bulunmamaktadırlar. Ancak bu konu bu düzlemde sonlu sonsuz bir olgu olan düşünceyle ilgili olduğundan, tüm gelişmişlik süreçleri ve dolayısıyla kültürel ayrılıklar düşünce revizyonundan geçmektedir (Altay, 2001, s. 43). Bu revizyonda sosyal fayda oranı ne denli yüksek ise kültür için kullanılan iyi tanımlaması da aynı oranda yüksektir. Demek oluyor ki düşünce, kültürü de dili de aşan üst bir olgudur. Bu uzantıdan çıkarak dil, kültür ve çeviri bağlamını aynı potada ele almak daha doğru olacaktır. Çünkü bir kültürün değeri tarih sürecinde gelişen diğer kültürlere yaptığı katkı ölçüsünde artar. Bu katkıda çeviri ürünlerinin önemi başta gelmektedir. Bu aynı zamanda dillerin korunmasını da sağlar (Venuti, 2013, s. 79). Dillerin çok sayıda yabancı için ifade ortamı oluşturması sevindirici bir olaydır. Unutulmamalıdır ki sözcüklere anlam veren ruh, aynı zamanda toplumun ruhunu ve o toplumun kendine özgü duyuş, düşünüş ve davranış özelliklerinin bütününü oluşturan kültürü de beraberinde taşımaktadır. Şiirsel nitelikte olmasıyla da yakından ilişkilidir (Erten, 1993, s. 315). Dünya kültürleri arasındaki geçiş ve etkileşimlerin önemli ölçüde yazın dili sayesinde gerçekleştiği göz ardı edilmemelidir. Çünkü kültür, medeniyetten farklı olarak yaşamın içe dönük ruh ve estetik fakültelerini özelden kapsar.

Her dil zamanı kendine göre dilimler ifadesiyle Akerson (1989, s. 71), zaman kavramına dikkat çekerek, geçmiş, an ve geleceğe yönelik insan zihninin ayrım yapabilme özelliğinden söz eder. Değişik kültürlerin amaç ögelerinden olan dil, zaman dilimlerini yine bu kültürel yapılarına göre belirlemiştir. Dilin ortaya koyduğu bu genel toplumsal çerçeve, özgün değerlerin biçimlenmesine de öncü güç olur. Türkçemizde, Almancadan İngilizceden ayrı olarak çekim çizelgelerinin ve değişik zaman biçimlerinin olması, yine sözünü ettiğimiz değişik kültürel yansımalarına dil dizgesindeki algılayış ve uygulayımının bir sonucudur. Doğal olarak burada ana sorun, hangi dilsel forumların hangi durumlarda kullanılması gerektiğidir.

Şimdi zaman boyutunu, anlam boyutuyla birlikte ele alıp somutlaştıracak olursak; *alırım* sözcüğü ile an'a, geleceğe ve geniş zamana yönelik anlam boyutları kazandırabiliriz. Zaman bildiren bir sözcük ile gelecek hafta, her zaman gibi bu anlam biçimine zaman formu açısından anlam kazandırmak olasıdır. Gerçekte bu zaman sözcükleri anlam akışına göre geçmişe dönük biçimleri de içerebilir. Yani bir biçimin çok işlevi olabilir. *Gelecek hafta geldim ve alacağımı aldım,* tümcesinde gerçekleşmemiş ama gerçeklik kazandırıcı, kesinlik bildiren bir ifade vardır. Anlatımda geleceğe yönelik bu ve benzeri formları kullanmaktan da söz edilebilir. O halde kullanılan zaman sözcüğü ve eylem biçimi, kullanıldığı konuma/bağlama göre anlamsal boyut ve değer kazanır. Her gösterge grubu, bir mana taşır ve bir de kullanıldığı yerde kazandığı anlamsal değer veya değerlere sahiptir (Aktaş, 1986, s. 17). Felsefeciler ve dil bilimcilerin dilsel göstergelerin önemi üzerinde yoğun olarak durmalarının nedeni de burada saklıdır. Göz ardı edilmemesi gereken nokta, çeviri etkinliğinde sözcüğün anlamsal değerinin bu değişkeler bağlamında değerlendirilmesinin kaçınılmaz oluşudur. Bu da çeviri etkinliğinin, en zor uğraşı olduğu yanını gösterir.

Dili kültürü ve çeviriyi birbirinden ayırmayan Uygur'un (1989), şu sözleri konumuz açısından büyük önem taşımaktadır: *...tek dile sığmaz bir yaşamı insanınki*, (s. 11) dil ve kültür yumağındaki yaşamsal zenginlikleri, tek bir ulusun yaşam kaynağı olarak değerlendirmesi insanlık namına haksızlık olsa gerek. İnsanlığın ortak malı olan bu zenginlikleri diğer uluslarla paylaşması kadar doğal bir istem yok gibidir. Arzularımız ve diğer eylemlerimiz, dil dışı ortamla ilgili olsalar da varlığını dil ile sürdürür. Çeviri uğraşı diğer diller söz konusu olunca daha karmaşık ve ciddi bir boyut kazanır. Şöyle ki, çok seslilik, çok kültürlülük gibi olguların olmadığı çağımızda diğer kültürlerin ve kültürel etkinliklerin tanınmaması halinde sanatsal ürünlerin diğer uluslara aktarımı hiç de kolay olmayacaktır (Hermans, 2009, s. 45). Çevir etkinliği bu yönüyle çok katmanlı bir faaliyeti beraberinde sürükler.

Çeviri faaliyeti bir yaşam biçimidir. Yaşamı yorumlamak ve anlamlandırmaktır. İşin içine anlama anlam katma yani üretim mekanizması girince, bir bakıma yeniden yapılandırma, oluşturma uğraşısı olur çeviri etkinliği. Bu yaratıda kültürel arkaplanın önemi göz ardı edilemeyecek kadar büyük çaplıdır. Bu önem, çeviri etkinliğinin sorunsal boyutuyla ilgili olduğunda ise daha kendi varlığını daha da hissettirerek anlamlı kılar (Özbek, 1988, s. 35). Çeviri uğraşıyla yaşanılan dünyada boyutlanarak genişlemek, öylesine gerçeğe yakın bir olgudur ki, güncel olandan aşkın olana yani deneyüstü boyuta ulaşmak mümkündür. Dilin yapısı, metnin türü, anlamsal işlevi, dönemsel algı formları, amaç, iletişimsel bağlam, özgün-yabancı dil dizgesinin dayatmaları, anlamsal katmanlar örtüşmeleri ve ayrışmaları, eş değerlilik ve yoruma dayalı eklentiler hepten bu prizmanın anlam dünyasında yeniden evirilerek varlık bulurlar. Çeviri süreciyle ilgili olarak, Akbulut da (1995, s. 15), *... çevirinin amacı çevirinin içinde oluşturduğu ve çevirinin yapılmasını öneren, yani süreci başlatan etkenden oluşan bir sac ayaktır*. Düşüncesiyle değerlendirmede bulunur. Bu noktada sözü edilen çokgene, Balcı'nın (1997) da vurguladığı gibi, dildeki *her ulam bağlama aittir ve yerine göre, kullanımına* göre anlamsal değer taşır (s. 51).

Bu bağlamda, şu çıkarımlarda bulunmak konunun kavranmasına olumlu etkiler yapacaktır:

- Dil, kültür ve çeviri olguları birbirinden ayrılamayan, birbirleriyle ortak anlamsal ilişkileri olan olgulardır.
- Dil, varlığımızın her alanını kendisine borçlu olduğumuz, iç ve dış dünyamızı kuşatan çok boyutlu bir güçtür.
- Yaşamı, içten sarmalamayan dil, kültür ve çeviriyle ilgili hiçbir öğe ve alan yoktur. Bu üçlü uğraş ikliminde soluk alıp verir insan.
- İnsanlar arası, kültürler arası ve toplumlar arası küresel değer geçişlerinin vaz geçilmez kaynakları olan çeviri faaliyetleri ve bu sayede kapılarını araladıkları yeni kozmik boyutlara ulaşmak hayati öneme sahiptir.
- Zaman ve uzamın ötelerine, aklın, duygunun, merakın ve bilincin derinliklerine dil ve çeviri faaliyetlerinin dipsiz evreni ile ulaşılabilir.
- Bir kültürel aktarım ve yaşama faaliyeti olan çeviri etkinliği, dil evreninin en keskin kültür taşıyıcısıdır. Özgün ve yabancı değer karşılaştırmaları ve kimlik bilincinin şekillenmesi de bu faaliyetlerden payına düşeni her zaman alır.

Bulgular

Çeviri etkinliğinin dil içi ve dil dışı tüm bileşenleri içeren geniş çaplı bir faaliyet olduğu çalışmanın ana bulgusu olarak ortaya konmaktadır. Çeviri etkinliğinde çevrilmezlik sorununun en sıkça ortaya çıktığı alan yüzey yapı – derin yapı alanıdır. Günümüzün uluslararası alandaki yakınlaşmaları göz önüne alınacak olursa, yoğun bir kültürel alışverişin cereyan ettiği görülür. Burada dil olgusu en işlevsel şekliyle karşımıza çıkmaktadır. Çünkü kültür ve ona bağlı her yaşamsal çizgi dil ile birlikte yaşar, değişir ve gelişir. Ohalde kültürle, yaşamla, medeniyetle sıkı bir ilişki içerisindedir. Dil olgusu çeviri işlevinin de sağlıklı olabilmesi için bu noktalara ait tüm ilkelerin bilinmesi gereklidir. Çevirmen şekil- içerik uzantısında sıkça çevrilmezlik gerilimine gireceğinden, ne zaman serbest, ne zaman sadık kalabileceğini kestirmede zorlanacaktır. Burada çevirinin aynı zamanda bir yorum sanatı olduğu unutulmamalıdır. Burada yine gözden uzak tutulmaması gereken bir nokta da anlama ve yorumlama işlevinde algılayanın sonsuz bir serbestliğe sahip olmadığı bilincinden uzaklaşmamasıdır.

Metinsel İletişim ve Çeviri Sorunu

Çeviri etkinliği, metin türleri söz konusu olunca daha sorunsal bir ağa dönüşmektedir. Özellikle metin türlerinin kendine özgü içyapısı, barındırdıkları anlamsal örü ve katmanları, çeviri etkinliğinin daha da özen gösterilmesi gereken bir uğraşı olmasını zorunlu kılmaktadır. Yazınsal metinler, felsefi içeriği olan metinler çeviri etkinliği sürecinde, anlamsal kaymaların ve özel yaklaşımların içeriklendiği yorumların yoğun olduğu alanlardır. Sözcük seçimlerinden, dönemsel anlam bağlamına varana değin, çok katmanlı bir güçlüğün sürece dâhil olduğuna tanık olunur. Yazarın dil kullanım formu, düşünsel arka planı, dönemin kavram kuşağı ve çağrışım halkaları metinde şifrelenmiş biçimde kullanılmıştır. Çeviri etkinliği esnasında bu şifrenin çözümü okur tarafından beklenen faaliyettir. Sonuçta metnin anlamsal değeri okurun beklenti ufkuyla örtüşmelidir. Yağın bir örnek olarak Kafka'nın değişim/dönüşüm romanının (Kafka, 1999) künyesinden başlayarak içeriğinin anlamsal değerlerine varana değin yukarıda sözü edilen sorunsal ağa rastlamak olasıdır. Bu da değinildiği üzere, çeviri etkinliğinin çok genli bir sorunsal ağla sarmalanmış ciddi bir uğraşı olduğunu anatomik olarak ortaya koymaktadır. Konunun daha somut olabilmesi adına, örnek çeviri kesitleriyle gösterilmesi yararlı olacaktır:

Değişim/dönüşüm ikircikliği bile daha çevirmenleri ilk basamakta sorunsal bir sürece sokmaktadır. Değişimin dış özellikler bakımından bir başkalaşmayı, buna karşın dönüşümün içyapısal olarak temelli bir başkalaşmayı içeren tanımlar olduğu göz önüne alınırsa çevirinin metinsel anlam bağlamında, aktarım sürecine takılmadan edemediği görülmektedir. Bu bağlamda, Konmuş, *Artık sorgulama gereği duyulmayan yasamın kemikleşmiş kurallarına, insan ilişkilerine, toplumsal yaşayışa bir başkaldırı öyküsü olan "Die Verwandlung" Değişim/Dönüşüm), bilincini yitirmeden sadece görünüşte bir böceğe dönüşen Gregor Samsa'nın hala kendisi olduğunu bir türlü ailesine ve çevresine anlatamamasının tragedyasıdır. Öykü aynı zamanda eleştirmeyen, teslim olmuş birey kimliğine açık bir başkaldırıdır* (2007, s. 46). Saptamasıyla bu iddiayı doğrulamaktadır. Daha da somutlaştırılacak olursa,

Als Gregor Samsa
eines Morgens aus
unruhigen träumen
erwachte, fand er
sich in seinem Bett
zu einem
ungeheueren
Ungeziefer
verwandelt.

Gregor Samsa, bir sabah
korkulu bir düşten uyanınca yatağının
içinde kendini korkunç bir böcek olarak
buldu. Yazarın *"un"* ön ekini üç kez üç ayrı
kelimede
kullandığı görülmektedir.
Böylelikle ses benzeşmesi
yapmıştır. Çevirmen de
korkulu ve *korkunç*
kelimelerini kullanarak bu
ses benzeşmesini aktarmaya çalışmıştır.
Ancak *verwandelt* kelimesinin çıkarılmış
olduğu göze çarpmaktadır. Oysa eserin
başlığına bakacak olursak,
"*verwandelt"* kelimesinin
önemi ortaya çıkmış oluyor. Çünkü eserin
temel konusu bir insanın dönüşümüdür
aslında. Çünkü
Gregor Samsa, bir sabah korkulu rüyalardan sonra uyandığı zaman yatakta
kendini kocaman
bir böcek olarak buldu.
Çevirmen "*sonra"* ve
"*zaman"* kelimelerini
Eklemiş; *verwandelt*
kelimesini çıkarmıştır, ki bu da kaynak
cümleye ciddi bir müdahaledir. Eserin
başlığına bakacak olursak, "*verwandelt"*
kelimesinin önemi ortaya çıkmış oluyor.
Çünkü eserin temel konusu
bir insanın dönüşümüdür
aslında. *Ungehuer* kelimesi *kocaman*
olarak aktarılmış. *"In seinem Bett,"*
"yatakta"
olarak çevrilmiştir. Böylece kelimenin
anlamı zayıf kalmıştır. *"seinem"*deki
iyelik zamiri böylelikle
aktarılmamış. Kafka sıra
dışı bir yazardır ve bu sıra
dışılığını çeviride de
yansıtmak gerekiyor. Bu
nedenle kaynak metindeki
"Ungeziefer" yani
Gregor Samsa bir sabah,
sıkıntılı rüyalar gördüğü
uykusundan uyandığında,
kendini yatağında ürkütücü
dev bir böceğe dönüşmüş
buldu.
"Ungeheuer" kelimesi
dilimize "*ürkütücü dev"*
olarak aktarılmıştır. Burada
"*dev"* kelimesi yetersiz kalır düşüncesiyle
"ürkütücü" kelimesi eklenmiştir. Ayrıca
"*uykusundan"* ve
"*gördüğü"* kelimeleri
eklenmiştir. *"verwandelt"*
kelimesi isabetli bir biçimde
"*dönüşmüş"* olarak
aktarılmıştır. Kafka sıra dışı bir yazardır
ve bu sıra dışılığını çeviride de yansıtmak
gerekiyor. Bu
nedenle kaynak metindeki
"Ungeziefer" yani "haşarat/böcek"
kelimesini
irdelemek gerekir. Çünkü
aynı "verwandelt" sözcüğü
gibi bu kelime de eser içinde büyük
bir önem taşıyor. Bu kelimenin Türkçe
sözlükteki
karşılılığına bakıldığında
Gregor Samsa, kâbuslarla dolu rüyasından
uyandığı bir sabah, kendini yatağının
içinde dev bir
böceğe dönüşmüş olarak
buldu. *"unruhig"* kelimesi
Türkçe 'ye "*kabus"* olarak
aktarılmış, kelimede anlam
değişikliği yapılmıştır. Bu
aktarım dolayısıyla da
"*dolu"* kelimesi eklenmiştir. *"verwandelt"*
kelimesi isabetli bir biçimde "*dönüşmüş"*
olarak aktarılmıştır.
Kafka sıra dışı bir yazardır
ve bu sıra dışılığını çeviride de yansıtmak
gerekiyor. Bu nedenle kaynak metindeki
"Ungeziefer" yani

"haşarat/böcek" kelimesini irdelemek gerekir. Çünkü aynı "verwandelt" sözcüğü gibi bu kelime de eser içinde büyük bir önem taşıyor. Bu kelimenin Türkçe sözlükteki karşılılığına bakıldığında Almanca 'ya çevirmeye çalışırsak, birbirine anlam olarak yakın gibi görünen "Ungeziefer" ve "Insekt" kelimelerini buluyoruz. İki kelime arasında aslında düşünüldüğünde önemli bir fark vardır. "Ungeziefer" daha çok istenmeyen, korkulan ve iğrenilen bir varlıktır, yani insan üzerinde olumsuz bir etki yaratır. "Insekt" yani "böcek" kelimesinin ise hem olumlu hem de olumsuz bir etkisi vardır. (Konmuş, s. 59). Metnin algı düzeyinden yorumlanma alanına dek önemli farklılıkların ortaya çıktığına tanık olunmaktadır. Bu da çeviri etkinliğinin oldukça zor bir uğraş olduğunu ve çok bileşenli bir donanımı gerektirdiğini ortaya koymaktadır.

Yöntem

Çeviride "Çevrilemezlik" Sorunu

Yeryüzünde en önemli sanatçılardan birisi de, çevirmen olmalı. Bir aktör rolünü üstlenen çevirmenin, uluslararası arenada cereyan eden olayların fertlere ve kuşaklara kazandırılmasındaki rolü küçümsenecek kadar değildir. Küresel ve coğrafi farklılıklardan, uluslararası ilişkilerden, dünyada sanat ve bilim adına meydana gelen olaylardan yola çıkarak, olayların izlenmesinde, yeni yeni iletişim köprülerinin yaygınlığında çevirinin taşıdığı önem herkesçe bilinmektedir. Çeviri biliminde "çevrilmezlik" sorunu da öteden beri süre gelen tartışmaların merkezinde bulunan bir konudur. Bu sorun daha çok farklı çevrelerin, kültür yapılarının ve sosyal ortamının gereği olan kültürel edinimlerden ortaya çıkmış bir sorundur. Toplumlararası bir iletişim aracı olan çeviri, dili bilimle bütünleştirip doğruya, edebiyatla bütünleştirip sonsuzluğa ulaştıran geçit olmalıdır. Toplumların farklı kültürel ortamlardan oluşuna ilişkin olarak Aşık Veysel'in şu ritmik dörtlüğünü anmakta yarar görüyorum:

Kim okurdu, kim yazardı

Bu düğümü kim çözerdi

Koyun kurt ile gezerdi

Fikir başka başka olmasa

Toplumların ortak yönü olan fikir dünyasındaki başkalık, özümseme ve değerlendirimde bir başkalaşmayı beraberinde getirecektir. Dış dünyaya ve yorum iklimine akan bu başkalaşmayı beraberinde getirecektir. Dış dünyaya ve yorum iklimine akan bu başkalaşma, kültür zenginliği oluşumundaki bilgi aktarımında da farklı yönelimleri ve bakış açılarını gerekli kılacaktır. Çevirmen kültürlerarası aracılık görevini üstlenirken, dilici ve dil dışı bağlamları tümden olarak dikkate alması gerekecektir. Çünkü hiçbir toplumun yukarıda sözü edilen gelişmeler dışında kalamayacağı göz önüne alınırsa çevirmen farklı kültürlerdeki algılama ve yorum şekillerini derin ve yüzeysel olarak tam aktarma sorumluluğunun bilinciyle hareket etmek durumundadır. Konunun derinliği ve genişliği bakımından burada dil ve üslup konularında ortaya çıkan değişebilirlikler ve kalıcı olması gereken noktalar üzerinde fazla durmak mümkün değildir. Ancak çeviride yazarın üslubu hissedilmelidir (Hamidov, 1995, s. 7).

Bugüne değin çeviri bilim ve sorunları deyince akla gölgede kalmış pek çok konu geldi. Öğrenci eğitiminde, yazınsal çeviride, yazın dışı metinlerde, bilimsel olan ve olmayan çevirilerde... vb. gibi alanların ayrı ayrı ele alınması gereken konuları vardır. Tüm bunları ele almak doğal olarak imkân dâhilinde değildir. Ancak konu başlığımız gereği ve bizce önemli görülen "çevrilmezlik" sorunu ele alınması gereken bir noktadır. Çeviride izlenecek yol öteden beri sorun olagelmektedir. Çeviriye bağımlı kalınarak yöntem, sözcüğüne göre mi? Yoksa anlama (serbest) göre mi izlenmeli? Bu iki kutupsal kavram (bağımlılık ve ihanet) dikkatlerden uzak tutulamamış, neredeyse çevirinin ihanet olabileceği fikrine kadar varılmıştır. Bu da güzelinin sadık olmadığı, sadığının da güzel olamayacağı ironisini anımsatmaktadır. Burada çeviri faaliyetinin önemi yadsınamaz. Ancak bilgilenme, bilgilendirme, bilgi aktarımı ve toplumsal enformasyon ağında yaşayabilme gibi zorunluklar çevirmenlik rolünü üstlenmeyi kaçınılmaz kılmaktadır. Çevirmen bu şartlarda kime, neye bağlı kalacak? Çevirinin güzelliğinin sadık, sadığının da güzel olmayacağı bir kadına benzetilmesi boşuna değildir. Ne var ki, çeviride aktarılacak olanın sözcükler değil, onlarla birlikle anlamları ve onların gönderme yaptıkları manaları olmalıdır görüşünü taşımaktayım.

Çeviri, iki değişik kodlama biçiminde eşdeğerli iki ayrı bildirimi kapsar. Farklı bir dildeki bir eşyanın çağrıştırdığı anlam alanının dolaylı mı, direkt mi olduğunu kesin bilmek lazım gelir. Her sözcük grubunun belli bir kodlama şekli olduğundan, eşyanın niteliğini, niceliğini, kullanımını, işlevini... Vb. gibi yöntemlerini hesaba katarak tanımlaması gereklidir. "Ekmek" sözcüğünün farklı dillerde gönderme yaptığı anlam frekansları da yine bu kavramın özelliklerinin göz önüne alınarak belirtilmesine bağlı olan alanlara işaret eder. Nafaka, geçim, ekonomik bağımsızlık... gibi ifadeler aynı kavramla eşdeğerlik gösterebilen ifadelerdir (Çakır, 1996, s. 103).

Çeviride, sözcük sözcüğe (wortwörtlich) çeviri mi, yoksa anlama dönük (sinnlich) çeviri mi, sorunu da aynı sorunsallık çizgisinde önemden hissettiren bir konudur. Şurası unutulmamalıdır ki, çeviride sözcükleri bilmek yeterli değildir. Zaten sözcük tek başına yeterli gelmediği içindir ki, çevirmen başka bağlamlara büyük gereksinim duymaktadır. Bunların başında, dile tam vakıf olmak, dili konuşan kültürü ve uygarlığı bilmek, halkının yaşamını, etnografyasını tanımak gelmektedir. Durak'ın (1998) çeviri sorunlarıyla ilgili şu ifadelerini burada anmakta yarar görüyorum: *Eğer çeviri sorunlarını çözümlemek istiyorsak öncelikle nesnel gibi görünen metinlerden yola çıkılması gerektiğini düşünüyorum. Bu en azından sorunları daha net görmemizi sağlayabilir ve daha karmaşık sorunlu çeviri metinlerinin anlaşılmasını ve sorunların tartışılmasını, çözüme kavuşturulmasını kolaylaştırabilir*(s. 8).

Çeviri kavramıyla birlikte "sorunsallık" kavramının da anılması, konunun giriftligiyle ve hassas oluşuyla ilgilidir. Çevirmen leksik anlamları, kendi dilinde büyük bir titizlikle ayrıştırarak, çevirisinde anlamı yansıtmaya çalışmalıdır. Burada gözden uzak tutulmaması gereken şudur ki, yazar ve çevirmen arasındaki ayrım çoğu kez dikkatten kaçar. Günün beğenisi denilen olgu, elbette toplumsal ve yazınsal konumlarla sıkı ilişki içindedir. Böyle olunca da çevirmen- yazar ve çevirmenin üslubu- yazarın üslubu gibi ayrımı zor olan durumlarda giriftlik görülür. Üslubu yansıtabilme sorununun yanında birtakım sapmalar da görülmektedir. Çevirmenin kendi tutumu, dil, şekil ve yazın bilim gibi olgulardan doğan sorunlar, konular, düz ve yan anlamlar gibi durumlardan doğan sapmalar... Çeviri işleminde eşdeğerlik bakımından yüzdesi büyük bir denkliğin sağlanması esas alınmalıdır. Bu yüzden çevirmenin yalnız iki dili yeterli ölçüde bilmesi yanında, iki kültürü ve bu iki kültüre dönük yaşamsal kesitleri de iyi tanıması gerekir (Boztaş, 1999, s. 53). Yazının söz anlam varlığı kültürlerarasılık bağlamında çeviri faaliyetleriyle kültürden kültüre taşınmakta ve bu sayede yazınsal değer, evrensel boyuta ulaşmaktadır. İnsanlık tarihinin ortak değeri diğer kuşaklara aktarılmaktadır.

Gerçekte çeviri olgusuyla günlük yaşamımızda dil içi olaylarda da sıkça karşılaşmış oluyoruz. Anadilimizde bize şekil ve anlamca kapalı olan kelimelerin açıklanmasını, başkalarından sormamız da veya birçoğunun bilmediği kavramların açıklanmasına ve tanınmasına yönelik annesiyle giriştiği iletişim şeklinde çeviriyle ilgili pek çok ayrıntı ve bütünlük vardır. Zaten çeviri bir dille konuşmayı, yazmayı, iletişime girmeyi öğrenmektir. Dik öğretimi ve öğreniminde de etkin bir rolü vardır. Bu yanıyla günlük hayatımızın bir parçası olmasına rağmen zorlu ve güç bir faaliyet olarak görülen çeviri hâlâ "güçlük," "imkânsızlık," "sadakat" ve "çevrilemezlik" gibi soyut kavramlarla tanımlanmaktadır. Çeviriye ve iletişime karşı kültürel bir direnç olarak görülen "çevrilemezlik" zaman zaman çevirinin kalitesini ölçmede kullanılan bir ölçü olarak ortaya çıkar. Örnek olarak şiirin çevrilemezliği ve buna bağlı olarak ortaya çıkan polemikleri gösterebiliriz (Aliyev, 2019, s. 2033).

Ayrıca aynı dil ve kültür dünyası içinde teknik bilgilerin uzmanlarca halka açıklanması da dil içi bir çeviri şeklidir. Bir bakıma yazılanların (şifrelerin) başka yazıya dönüştürülme işleri olan (deşifre) çeviri faaliyeti, düz ve derin anlam, anlam katmaları ve manaları vermek işleminde bir çevrilmezlik sorununu kendiliğinden getirmektedir. Bu sorun teknik dilde yapılan çevirilerde az da olsa, derin yapılı, örtüşük manalı edebi metinlerde daha fazlasıyla ortaya çıkar. Dil eğitimi açısından da çeviri etkinliğinin rolü oldukça büyüktür. Bir tanımlamayla çeviri, anlamda eşleşmenin sağlanıp yüzeysel yapıya (söze) dönüştürülmesi olduğuna göre, dil eğitiminde dil içi ve dil dışı bağlamda, yani dilsel tüm etkinlikte bu dönüşüm sağlanmalıdır. O halde ders yardımıyla dil sistemlerinin karşı karşıya getirildiği bu faaliyette öğrenci, kendi anadilini ve yabancı dili söz varlığıyla birlikte, düz ve derin yapılarıyla tanıma, öğrenme ve kullanma imkânını yakalayacaktır. Yine burada da çevrilmezlik sorunu ortaya çıkacaktır. Öğrenci bireylerarası, kültürlerarası iletişimin öngördüğü ilkeler gereği her iki dilin de etkin bir biçimde kullanılabilmesi gerekliliğini hissedecektir. Kaynak dil ile amaç dil arasındaki bu etkinlik çevirmene sağlıklı bir güven ortamı sunarak, çevrilmezlik sorununu önemli ölçüde ortadan kaldıracaktır. Yani çevirmen, kusur, hata, yanlış üçleminde daha güvenli bir konuma gelecektir. Burada özgür kültür kimliğinin iyi tanınmasının, yabancı kültür kimliğinin kesin konturlarının belirlenmesiyle ilgili olduğu açıktır. Paker (1997), "Çeviride Yanlış'ın Sorgulanması" adlı yazısında öğrencilerin çevrilmez sorununa sadakat olgusuyla nasıl yaklaştıklarını şöyle dile getirir:

> Çeviri eğitimine zaman zaman aşırı bir "sadakat" tutkusuyla başlayan öğrencilere "nasıl çevirmeli" sorusuna karşılık olarak (ve çeviriye erek odaklı yaklaşımla bağdaşmayan " sadakat" kavramını bir kenara iterek) kaynak ve erek dilin dilbilgisi kurallarına/ normlarına saygılı bir biçimde, kaynak metne göre " yeterlilik" erek dil de " kabul edilebilirlik" ilkeleri gözetilerek çevrilen metinde "eşdeğerlik" nasıl dengelenir, eldeki metin hangi "amaç" la çevril/miş/mektedir; ve bunun " kabul edilebilirlik" ilkesiyle ilişkisi nedir gibi öğrencilere bilinç kazandıran sorular bağlamında bir eğitim yapılsa bile "yanlış/ doğru" kavramları kaçınılmaz biçimde karşımıza çıkar, çıkacaktır (Paker, 1997, s. 23).

Derse ve öğrencilere dönük olarak, çeviri eğitimi, öğrenciyi ben-merkezli olmaktan çıkaracak, başkalarının doğrularını da benimsemek durumuna getirecektir. Böylece dış dünyayı daha bilinçli algılayacak ve yaşanır olmasını sağlayacaktır. Zaten çeviri faaliyetinde ulusal, kültürel hoşgörü, katı tutumdan vazgeçme ana ilkedir. Hegel'e (1994) göre de çeviri bir bakıma başkasını ön plana çıkarmaktadır. Başkasıyla var olmadır. Çeviri eğitiminde eleştiri olgusunun da etkinliği büyüktür. Öğrenci eleştiri yoluyla hata/yanlış sorgulaması yaparak, anlamlı, verimli, barışık bir işleve girer. Öğrencinin analiz ve eleştiri yeteneğini yine bu tür eleştirel yaklaşımla kazanacağı bilinen bir olgudur. Bu da öğrencide hata-yanlış kavramlarını ihtiyatla ve derinlemesine sorgulama yeteneği oluşturur.

Çeviri etkinliğinde çevrilmezlik sorununun en sıkça ortaya çıktığı alan yüzey yapı – derin yapı alanıdır. Günümüzün uluslararası alandaki yakınlaşmaları göz önüne alınacak olursa, yoğun bir kültürel alışverişin cereyan ettiği görülür. Burada dil olgusu en işlevsel şekliyle karşımıza çıkmaktadır. Çünkü kültür ve ona bağlı her yaşamsal çizgi dil ile birlikte yaşar, değişir ve gelişir. O halde kültürle, yaşamla, medeniyetle sıkı bir ilişki içerisindedir. Dil olgusu çeviri işlevinin de sağlıklı olabilmesi için bu noktalara ait tüm ilkelerin bilinmesi gereklidir. Çevirmen şekil- içerik uzantısında sıkça çevrilmezlik gerilimine gireceğinden, ne zaman serbest, ne zaman sadık kalabileceğini kestirmede zorlanacaktır. Burada çevirinin aynı zamanda bir yorum sanatı olduğu unutulmamalıdır. Burada yine gözden uzak tutulmaması gereken bir nokta da anlama ve yorumlama işlevinde algılayanın sonsuz bir serbestliğe sahip olmadığı bilincinden uzaklaşmamasıdır. Düşünce bütününde yapılacak aktarmalar en ince ayrıntıya kadar inmelidir. Bu konuda Tolstoy'la aynı dönemde yaşayan Sergienko (1998) şu ifadelere yer verir: *Sanat yapıtlarında hiçbir ayrıntı göz ardı edilmemelidir; çünkü bazen gözden kaçırılan en ufak bir özellik kişinin yaşam çizgisini karanlıkta bırakabilir. Bu nedenle elbiseden kopan bir düğmeyi bile betimlemek gerekir, çünkü buna benzer bir ayrıntı kendiliğinden önemli olmasa bile, anlatılan konuyla bütünleşir.*" (s. 9) Bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi çeviri faaliyetinde kültürel boyutun önemi oldukça fazladır. Böylelikle kaynak dilde okurun üzerinde oluşan etki, amaç dilde de korunmak suretiyle çevrilmezlik gerilimi aşılmış olur.

Çalışma çizgimizin diğer yanını da aynı sorun açısından, edebi çevirinin ortaya koyduğu yeni yönelimler ve yeni yaklaşımlar oluşturur. Edebiyat işin içine girince söz sanatı bakımından ne denli zorlu, dikenli ve taşlık bir alanda yürüdüğümüzü fark ederiz. Örtüşük manalı ifadelerle ve söz sanatlarıyla yoğrularak bir yaşam haline gelmiş edebi yapıtlar incelenirken ve en önemlisi, ikinci bir dile aktarılırken çok titizlik ister. Derin yapılardaki anlam boyutluluğu burada ayrı bir renge bürünür. Süreç, deneyim ve birikim gibi etkin dinamikler kendisini

bu tür faaliyetlerde daha da çok hissettirir. Duyuşşsal davranış düzeyinde bir takım özelliklere sahip olmak gereklidir. Kültür dünyalarının edebiyat eserlerine yansıması kaçınılmazdır (Zima, 1992, s. 232). Bu dünyaların farklı farklı olacağı düşünülürse, her edebiyat dünyasını kendi kültür ve medeniyet potasında tanımak kaçınılmaz olacaktır. Bu bakımından edebi çeviride bir bakıma farklı medeniyetler ve kültürler arasında kurulmuş bir köprü işlevi saklıdır.

Sonuç

Sonuç olarak şunları söyleyebiliriz: Çeviri işlevi basit görünümüne karşın oldukça karmaşık bir işlev olup, dil içi ve dil dışı bağlamda pek çok unsuru bir arada gerekli kılar. Yazınsal olsun, yazın ötesi olsun, tüm metin çevirileri belli bir ileti aktarımını gerekli kıldığından kaynak ve amaç dile tam hâkimiyet esastır. Bilgi donanımı, kültürlerarası tahlil yeteneği, anlam düzeyinin iyi belirlenmesi gibi özellikler bu faaliyette vazgeçilmez temel taşlardır. Demek oluyor ki, çeviri faaliyeti bir çevirilemezlik sorununu da beraberinde barındırmaktadır. Bu sorunsalın ortadan kalkması her yeni metinsel değerlendirimde yeni okumaların yol açacağı dönemsel algı ve anlam formlarını sürece dâhil etmek gerekmektedir. Yabancı yazın ürünlerinin anlam barınakları olan metinsel varlık, bu süreçte karşılaştırmalı anlam aralıklarının ortak bir dizgede anlam alanı oluşturmasını zorunlu kılmaktadır. Özgün ve yabancı yazınsal değerler arasındaki anlam örtüşmeleri bu bağlamda önem taşımaktadır. Çevri faaliyetinin bir anlamsal dönüştürme faaliyeti olduğu burada kendini göstermektedir. Çevrilemezlik sorunu, bu düzlemde kendini kültür, dil ve anlam aralığında, özellikle yazınsal ürünlerin çok bileşenleri anlam katmanlarında kendini hissettirmektedir. Çevri faaliyeti bu anlamda dilin ötesine geçmekte ve anlam kültürel bağlamda yeniden değer kazanmaktadır.

Çevirmenin çoklu bakış sahibi/özgün ve yabancı dil varlığına vakıf bir işleve sahip olması gerektiği açıktır. Sadece dil varlığı hakkında değil, onun dönemsel anlam uzantılarına da hâkim olması kaçınılmazdır. Bu noktada dilsel sezgi ve anlamsal yaratıcılık, dil-kültür bağlamında büyük önem taşımaktadır. Her çevirinin ya azaltacağı ya da bozacağı noktasını da göz önünde tutmak gerekir. Çevirmen ilk ifadeyi nasıl bir döküm kalıbına koyacağını, kişisel izlenimlerini harmanlayarak kullanmasını bilmesi gerekmektedir. Dil içi çevirilerde, eş anlamlılık, eş değerlilik (aquavalenz), yan anlamlılık gibi kodlanmış değerler vardır. Bu da yorumlamada ve değerlendirmede bir takım güçlükleri beraberinde getirir. İnsanlar arası, kültürler arası ve toplumlar arası küresel değer geçişlerinin vaz geçilmez kaynakları olan çeviri faaliyetleri ve bu sayede kapılarını araladıkları yeni evrensel boyutlara ulaşmak hayati öneme sahiptir. Zaman ve uzamın ötelerine, aklın, duygunun, merakın ve bilincin derinliklerine dil ve çeviri faaliyetlerinin dipsiz evreni ile ulaşılabilir. Bir kültürel aktarım ve yaşama faaliyeti olan çeviri etkinliği, dil evreninin en keskin kültür taşıyıcısıdır. Özgün ve yabancı değer karşılaştırmaları ve kimlik bilincinin şekillenmesi de bu faaliyetlerden payına düşeni her zaman alır. Çeviri etkinliği çok yönlü dil çalışmaları gerektiren bir uğraşı olduğundan, çok yönlü bir gayret gerektirmelidir. çeviri faaliyetlerinde kültürel ve anlamsal bağlamların güncel yanı dikkate alınmalıdır. Canlı bir varlık ve süreç olan dil varlığı, anlamın sorunsal işlevini çeviri faaliyetlerinde en sık olarak açığa çıkaran alan olduğundan dilin bu yanını çeviri etkinliklerinde gözden uzak tutumamak gerektir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Declaration of Interests: The author has no conflicts of interest to declare.

Funding: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

Akarsu, B. (1984). *Wilhelm von Humbold'un Dil-Kültür Bağlantısı*. Remzi Kitabevi.
Akbulut, A. N. (1995). *Çeviri Eğitiminde öğrenciye çeviri Edinci Kazandırma*. Çeviribilim1, Tömer.
Akerson, F. E. (1989). *Yarın geliyorum, söz, Metis çeviri* (s. 7). Metis Yayınları.
Aktaş, Ş. (1986). *Edebiyatta üslup ve Problemleri üzerine*. Akçağ Yayınları.
Aliyev, J. (2019). Dünya Edebiyatı açısından Çevrilemezlik/ Çevrilebilirlik. *Türkish Studies Dergisi*. *14*(4).
Altay, A. (2001). Şiir Çevirisinde Çevrilemeyenler. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*.
Balcı, T. (1987). *Ortaçlı ya da Eksiltili Tümcelerde çeviri ve öğrenme sorunları*. 6. Germanistik sempozyumu, Mersin Üniversitesi. Mersin: Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları.
Boztaş, İ. (1999). Çeviri, çevirmen, dilbilim İlişkisi, Çeviride Eşdeğerlik ve kayıplar. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. *10*(2), 55–65.
Çakır, M. (1996). Çeviride Eşdeğerlik İlişkileri. Anadolu üniversitesi. *Eğitim Fakültesi Dergisi*. *6*(1). 93–107.
Damrosch, D. (2013). *Dünya Edebiyatı nedir?* (O. Köseoğlu, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
Durak, M. (1998). *TÖMER Çeviri Dergisi*. *3*(10).
Eliot, T. S. (1983). *Kültür üzerine düşünceler* (S. Kantarcıoğlu, Çev.). Kültür Bakanlığı Yayınları.
Erten, A. (1993). Çeviri Ediminde kayıplar sorunu. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. *10*(1), 315–330.
Even-Zohar, I. (2008). Yazınsal Çoğuldizge İçinde Çeviri Yazının Durumu. İçinde S. Paker (Çev.), *Çeviri Seçkisi II: Çeviri(bilim) Nedir? Haz. Mehmet Rıfat* (ss. 125–133). Sel Yayıncılık.
Göktürk, A. (2008). *Çeviri: Dillerin dili*. Yapı Kredi Yayınları.
Güttinger, F. (1963). *Zielsprache. Theorie und Technik des Übersetzens*. Manesse Verlag.
Hamidov, H. (1995) Düz yazıların çevirisinde yazarın dil üslubunun yeniden yaratmak problemleri. *TÖMER Çeviri Dergisi*. 11.

Hegel, G. W. F. (1994). *Encyclopédie des sciences Philosophique I, la science de la logique, traduction Bernard Bourgeois*. Librairie Philosophique J. Vrin.
Hermans, T. (2009). Translatability. In M. Baker & G. Saldanha (Eds.). *Routledge encyclopedia of translation studies* (pp. 300–303). Routledge.
Humboldt, W. V. (1949). *Über die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues und ihren Einfluß auf die geistige Entwicklung des Menschengeschlechts*. Claassen & Roether.
Humboldt, W. V. (1995). *Schriften zur Sprache* (M. Böhler, Çev.). Reclam.
İmer, K. (1990). *Dile ve toplum*. Gündoğan Yayınları.
Jespersen, O. (1925). *Die Şprache, ihre Natur, Entwicklung und Entstehung*. Hittmair-Weibel.
Kafka, F. (1999). *Dönüşüm* (A. Cemal, Çev.). Can Yayınları.
Kaplan, M. (1986). *Kültür ve dil*. Dergâh Yayınları.
Koller, W. (1979). *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. Quelle und Mayer.
Konmuş, S. (2007). *Türkçe'de Franz Kafka ve Dönüşüm; Çeviribilimsel Karşılaştırmalı Bir İnceleme* [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
Özbek, Y. (1988). *Die Quellen der Übersetzungsprobleme*. Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları.
Paker, S. (1997). Çeviride yanlış'ın sorgulanması. *TÖMER Çeviri Dergisi*. 10.
Porzig, W. (1988). *Das Wunder der Sprache*. France Verlag.
Uygur, N. (1989). *İnsan açısından edebiyat*. Yapı Kredi Yayınları.
Venuti, L. (2013). *'Translation Studies and World Literature'. Translation changes everything: Theory and practice*. Routledge.
Zima, P. V. (1992). *Komparastik, UTB*. Francke Verlag.